

УДК 351.824

П. І. Чулаков,
здобувач, Академія муніципального управління, м. Київ

ЛОГІКО-ІНФОРМАЦІЙНА МОДЕЛЬ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЦІЛЬОВОЇ ПРОГРАМИ ПО РОЗВИТКУ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ ВИРОБНИЧОЇ СФЕРИ

Розглядаючи моделювання як форму реалізації організаційно-економічного механізму, удосконалимо механізм керування підприємствами легкої промисловості за допомогою організаційно-економічного механізму програмно-цільового керування.

To consider modeling as a way of realization of economic-organizing mechanism, we improve mechanism of management of light industry's enterprises with a help of economic-organizing mechanism of special program management.

Ключові слова: організаційно-економічний механізм, логіко-інформаційна модель, моделювання, програмно-цільове керування.

Key words: economic-organizing mechanism, logical information model, modeling, special program management.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМ

Зорієнтованість регіонального розвитку України на підвищення конкурентоспроможності виробничої сфери вимагає продукування нових підходів до державного регулювання промисловості як основної ланки реального сектору економіки. Сучасний стан промислового розвитку регіонів України характеризується певним зростанням доданої вартості та пошквлюванням інвестиційних процесів. Однак у промисловості переважають галузі з низьким рівнем технологічної укладності, зокрема такої як легка промисловість. Продукція кінцевого призначення здебільшого є неконкурентоспроможною на зовнішніх ринках, а значний розрив у рівнях соціально-економічного розвитку регіонів уповільнює зростання національної економіки в цілому.

Багатоаспектність цієї проблеми зумовлює необхідність розробки логіко-інформаційної моделі механізму реалізації регіональної цільової програми по розвитку легкої промисловості як складової державної регуляторної політики промислового розвитку на регіональному рівні з пристосуванням її структури до суспільних потреб. У цьому контексті прогнозування промисловості є основним засобом впливу органів державного управління на підвищення рівня передбачуваності й керованості регіональної економічної системи та вирішення проблем розвитку, що зумовлені як об'єктивними, так і суб'єктивними економічними процесами.

Проблемам теорії та методології державного регулювання регіонального розвитку виробничої сфери присвячені дослідження таких віт-

чизняних вчених як О. Амоша, В. Бесєдін, Б. Буркинський, З. Варналій, М. Долішній, С. Дорогунцов, Л. Зайцева, А. Єпіфанов, В. Коломойцев, А. Мельник, І. Михасюк, В. Мікловда, В. Поповкін, Д. Стеченко, М. Чуmachenko та зарубіжних вчених: А. Гранберг, Е. Гувер, Е. Денісон, У. Ізард, М. Некрасов, Ф. Перру.

Здобутки цих вчених мають велике наукове і практичне значення. Разом з тим, незважаючи на наявність значного теоретичного надбання, сучасна наука і практика постійно висуває низку нових вимог щодо теоретико-методологічного і методичного забезпечення державного регулювання промисловості. Існує чимало невирішених питань науково-методичного характеру, що зумовлює необхідність подальшого системного дослідження проблем прогнозування промислового розвитку як наукової бази для вмотивування і вибору інструментарію державного регулювання.

Наявність цих проблем визначає актуальність дослідження, його теоретичне і практичне значення.

Розглядаючи моделювання як форму реалізації організаційно-економічного механізму, удосконалимо механізм керування підприємствами легкої промисловості за допомогою організаційно-економічного механізму програмно-цільового керування.

Позначимо основні обставини, що доводять необхідність розробки моделі.

Вихідним пунктом програмно-цільового планування є формулювання цілей розвитку. Стосовно до окремих програм ці завдання повинні бути виражені у вигляді нормативів і цільових показників. Головна мета, завдання, підцілі програми утворюють систему цілей — ієрархічну структуру, названу "деревом цілей". При переході на нижні рівні системи цілей підвищується конкретність і кількісна визначеність цільових нормативів і показників. На відміну від цілей верхнього рівня, що мають у значній мірі якісний, функціональний характер, мети нижніх рівнів виражаються у формі завдань по виробництву конкретних продуктів або проведенню певного виду робіт. На цих рівнях система цілей програми повинна безпосередньо замикатися із цілереалізуючою системою, із системою заходів, що забезпечує виробництво програмних продуктів або виконання робіт. Таке "стикування" представляє певні труднощі.

У ході виконання окремих зав-

дань може знадобитися перегляд раніше виданих завдань, можуть змінитися вимоги до параметрів і показників, що випускає, й розроблюваної продукції.

У ході реалізації програми, як правило, виникають істотні розбіжності й непорівнянності показників інформації зворотного зв'язку з показниками програмної інформації; надзвичайна розгалуженість і запутаність її потоків; багаторазове дублювання інформації; істотне запізнювання й тривалі строки обробки інформації; відсутність ефективних коштів контролю.

При реалізації програми необхідно погодити поставлені завдання з ресурсами (матеріальними, трудовими, фінансовими, інформаційними). При цьому витрата кожного виду ресурсу погоджується його цільовим призначенням, певним кінцевим результатом. У багатьох випадках співвідношення цілей і ресурсів представляє значні труднощі.

Співвідношення цілей, завдань і використовуваних ресурсів досить рухливе, динамічне. Одна й та мета може бути досягнута різними способами, різним складом виконавців, шляхом рішення різних завдань і використання різних видів ресурсів.

Завжди існує багатоваріантність досягнення мети, передумови для вибору — кращий й оптимальний шляхи її досягнення, найбільш ефективного використання ресурсів.

До того ж у цей час організація управлінської діяльності підприємств, департаментів, комітетів регламентується тільки положенням, у якому визначаються основні завдання, функції, обов'язки й права, покладені на них. На підставі даного документа розробляються посадові інструкції для кожної категорії працівників апарата керування, які найчастіше носять по своєму змісті загальний характер у зв'язку з відсутністю в них конкретних обсягів і відповідних їм видів робіт, а також строків технологічної послідовності їхнього виконання, обумовлених конкретними завданнями керування. У цих умовах організації праці управлінців неминуче розмиті границі їхньої персональної відповідальності за кінцевий результат. Відсутність документів, чітко регламентуючих організацію праці керівників, не дозволяє керівникам відділів і департаментів забезпечувати цілеспрямоване й планомірне рішення таких питань, як керування програмою й окремими її заходами, активний вплив на темпи реалізації програмних заходів.

Таким чином, вищепроаналізовані обставини дозволяють зробити висновок про необхідність використання моделі механізму реалізації цільової програми.

За визначенням Л. І. Лопатікова, під моделлю будемо розуміти логічний або математичний опис компонентів і функцій, що відображають істотні властивості змодельованого об'єкта або процесу [1, с. 228].

Таким чином, виходячи з вище проаналізованих обставин неспроможності реалізації цільової програми, модель керування програмою повинна відповідати наступним вимогам:

- містити послідовність управлінських завдань;
- включати час рішення завдання (строк, періодичність, тривалість, інформацію, необхідну для рішення завдання);
- фіксувати відповідальність за підготовку й реалізацію даного завдання;
- контролювати розподіл ресурсів у ході реалізації програми;
- виключати дублювання завдань, забезпечувати відповідність дій суб'єкта й об'єкта керування;
- забезпечувати повноцінний обмін інформацією;
- бути гнучкою.

Фундаментом формування моделі керування програмою є інформаційне забезпечення й технологія діяльності фахівців — виконавців.

Інформаційні моделі використовуються для виявлення взаємозв'язків між виконавцями, об'єктом і суб'єктом у процесі одержання, обробки, зберігання передачі інформації. Така модель — найкращий спосіб відображення технології керування.

Технологію керування можна представити як організаційний механізм дії системи керування, що включає:

- методи й прийоми, використовувани управлінськими працівниками при зборі, обробці й передачі інформації, необхідної для вироблення управлінських впливів;
- опис цих прийомів і методів у вигляді інструкцій, графіків, креслень й інших документів.

Характеристикою технології керування завжди є завдання керування, тобто інформаційне перетворення, що приводить або до появи керуючого впливу, або до зміни інформаційних умов.

У процесі використання результатів рішення завдання між виконавцями виникають певні відносини керування, пов'язані зі зміною прав, обов'язків і відповідальності.

Строгий опис технології керування вимагає розкриття логіки процесу рішення завдань, для чого описуються:

- адресність завдання, тобто кожен її виконавець на кожному рівні управління;
- тимчасові характеристики рішення управлінського завдання;
- метод рішення завдання керування;
- можливість взаємопов'язаності завдань на основі загальних характеристик інформаційного забезпечення й зв'язків між виконавцями, ресурсами.

Таким чином, документом, що якісно описує технологічний процес керування, може служити логіко-інформаційна модель, у якій зафіксовані відносини керування, як на кожному рівні, так і між ними; відображена логіка рішення завдань керування; сформоване інформаційне й ресурсне забезпечення системи керування.

Пропонована нами логіко-інформаційна модель (ЛІМ) — це модель:

- процесу керування програмою, що містить стандартизований опис порядку й умов рішення завдань; взаємопов'язаності завдань, ресурсів, строків, виконавців і виявлення їх оптимізаційного сполучення.

ЛІМ відображає відносини по керуванню, що складаються в процесі підготовки, прийняття, реалізації рішень, характеристику обов'язків, відповідальності й прав учасників даної програми.

У даній моделі вказується, коли і як повинна бути вирішена конкретне завдання, кількість ресурсів для рішення даного завдання, хто бере участь у її вирішенні, хто відповідає за організацію вирішення, яка інформація необхідна для рішення.

Дана модель дозволяє виявляти оптимізаційне сполучення по завданнях, строках, виконавцях, ресурсам.

Спроби описати технологію керування вживали в мережних моделях (сіткових графіках), процедурних схемах, технологічних картах і ряді інших моделей [6; 108; 79].

Однак кожна з них описує лише певний елемент процесу керування й відображає лише окремі умови його регламентації. Так, наприклад, у мережній моделі складно відбити документообіг, тому що в ній відсутній взагалі поняття "документ"; процедурні схеми не дають подання про організаційні процедури, вчинених у цілому в системі керування; матрична модель не дає чіткої характерис-

Таблиця 1. Логіко-інформаційна модель

Захід					Виконавець	Інформація, необхідна для рішення даного завдання	Ресурси	Результуючий документ	Споживач результуючого документа	Строк виконання завдання	Аналітичний шифр завдання
Назва	Ціль	Підціль	Завдання								
			Назва	Код							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

1	2	3	4	5	6
1.2.4.30		Куц В.П		№ 3, 40	Т-5 чол. М-30 тис.

Рис. 1. Структура аналітичного шифру завдання

тики організаційного впливу при рішенні завдань керуванням т. д.

У таблиці 1 представлена розглянута нами логіко-інформаційна модель.

При складанні цільової програми кожен захід формулювався відповідно до якої-небудь мети. Тому в колонці 1 указується найменування заходів, у колонці 2 указується найменування цілей, що становлять основу заходів. Столпчик 3 відображає найменування під цілей, що відповідає мети. Однак для досягнення цих цілей (під цілей) необхідно вирішити ряд певних завдань, зазначених у колонці 4. Для логічної зручності розпізнавання завдань кожному завданню повинен бути привласнений код (столпчик 5). Причому, для того, щоб не відбулося збою мети, рішення певного завдання необхідно делегувати конкретному виконавцеві (столпчик 6). Рішення кожного завдання опирається на інформацію, тому необхідно вказувати, яку інформацію необхідно використати для рішення даного завдання із вказівкою її джерел (столпчик 7). Як джерела можуть бути використані постанови, розпорядження, звіти, наукова інформація, а також результуючий документ, підготовлений раніше іншим виконавцем. Однак для рішення даного завдання, крім інформаційного ресурсу, необхідні ще матеріальні й трудові ресурси. Тому в колонці 8 указується кількість ресурсів із вказівкою його джерела. По завершенню виконання певного завдання виконавець, відповідальний за її рішення, представляє результуючий документ (столпчик 9) із вказівкою його номера. Однак підготовлений документ може бути вихідною інформацією для іншого виконавця. Якщо це так, то в колонці 10 (споживачі результуючого документа) фіксується, кому він призначається. Рішення кожного завдання

обмежується строком. Ця інформація заноситься в 11 стовпчик — строки виконання завдання. В 12 колонці відображається аналітичний шифр кожного завдання, структура якого представлена на малюнку 1.

Структура шифру наступна:
 — перший квадрат — код завдання, де перша цифра номер заходу, друга цифра — номер мети, третя цифра — номер підцілі, четверта цифра — номер завдання;
 — другий квадрат — указує виконавця;
 — третій квадрат — вихідну інформацію;
 — четвертий квадрат — ресурси (трудові, матеріальні) із вказівкою їхнього джерела;
 — П'ятий квадрат — номер результуючого документа. Якщо даний документ підготовлявся для іншого виконавця, то вказується, кому він призначається;
 — шостий квадрат — строки реалізації даного завдання.

За допомогою такого кодового відображення інформації, можна легко простежити, наскільки погодиться реалізація намічених завдань по строках, виконавцях, ресурсах, а також послідовність виконання зав-

дань. Комбінуючи аналітичні шифри по виконавцях, ресурсах, строках реалізації, можна підшукувати найбільш оптимальні варіанти рішення завдань (рис. 2). Це особливо важливо при виникненні яких-небудь збоїв у ході реалізації програми або при ретельному аналізі якого-небудь її фрагмента.

Зокрема, комбінація аналітичних шифрів може здійснюватися за наступними напрямками (як приклад приведемо деякі з них):

- по строках реалізації з метою одержання інформації про кількість необхідних ресурсів;
 - по строках реалізації з метою одержання інформації про джерела інформації;
 - по надаваних ресурсах з метою виявлення пріоритетності завдань;
 - по надаваних ресурсах з метою узгодження строків реалізації завдань й інші напрямки.
- Аналізуючи ЛІМ, варто відповідати на наступні питання:
- чи всі виявлені завдання необхідні для нормального ходу реалізації програми, які з них можна усунути;
 - наскільки повна й достовірна необхідна для рішення завдання вихідна інформація;
 - наскільки виявлені завдання погодяться із цілями програми, ресурсами, строками, виконавцями;
 - як зв'язана якість рішення завдання із кваліфікацією виконавця, його зацікавленістю в якісному рішенні;

6	1	2	3	5	4
10.05.08	1.5.5.30	Іванов В.П	№ 5	№7	30 тис.
10.05.08	2.8.3.21	Іванов В.П	№8	№ и-1	50 тис.
10.05.08	3.8.2.7	Планово-економічний відділ	№ ж-7	№ 46	100 тис.

Рис. 2. Комбінація аналітичних шифрів по строках реалізації з метою одержання інформації про кількість необхідних ресурсів

Таблиця 2. Аналітична таблиця

Задача, код	Аспект, що вирішується	Аспект, що не вирішується	Аспект, що потребує уточнення	Поправки до завдання
1	2	3	4	5

Таблиця 3. Аналітична таблиця

Задача, код	Затрати на виконання даного завдання	Досягнутий результат	Співвідношення затрат та результатів
1	2	3	4

Таблиця 4. Перелік завдань для виконавця

№ п/п	Код завдання	Найменування завдання по ЛІМ	Склад роботи виконавця	Вхідна інформація		Строки виконання завдання	Результуючий документ	Споживачі результуючого документа
				Яка?	Звідки?			
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Таблиця 5. Звіт виконавця

№ п/п	Код завдання	Найменування завдань	Склад робіт виконавця	Результат	Проектні строки отримання результатів	Фактичні строки отримання результатів	Відхилення	Причини відхилень	Пропозиції
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

— наскільки виконане дане завдання.

На цьому етапі складаються аналітичні таблиці (таблиці 2, 3).

Ці таблиці формуються й затверджуються на нараді, що підводить підсумки реалізації програми, проведення якого повинне бути строго регламентовано.

Протоколи такої наради служать підставою для зміни ЛІМ. Для доведення завдань ЛІМ до конкретного виконавця необхідно скласти перелік завдань для виконавця (табл. 4). Цей документ є похідним з ЛІМ і характеризує зміст робіт конкретного виконавця.

У табл. 4 у другому стовпчику записаний код завдання. Третій стовпчик являє собою набір завдань, у рішенні яких бере участь виконавець. Четвертий стовпчик конкретизує функції виконавця в даному завданні, тобто виконавець не обов'язково відповідає за рішення завдання в цілому. У його обов'язку може входити рішення лише її частини. П'ятий і шостий стовпчики дають відомості про інформаційне забезпечення, тобто яку й звідки необхідно одержати інформацію для рішення завдання. Сьомий стовпчик відображає строки виконання завдання. У восьмому стовпчику зазначений результуючий документ, що повинен бути отриманий. Цим результуючим документом може бути дія, наприклад, узгодження, документ. Дев'ятий стовпчик указує споживача, якому призначений отриманий результат. Це може бути інший виконавець, підрозділ, організація. У якості кон-

тролюючого документа за ходом реалізації поставлених завдань, кожен виконавець у регламентований термін надає звіт (таблиця 5).

У звіті фіксується відхилення ходу запрограмованої діяльності від практичної. Це провадиться шляхом зіставлення переліку завдань виконавця з подіями, що наявні дійсно (за звітний період).

У другому стовпчику записується код завдання.

Третій стовпчик являє собою набір завдань реалізованих даним виконавцем повністю або частково.

Четвертий стовпчик містить відомості про склад робіт із завдання, які в дійсності були виконані виконавцем.

У п'ятому стовпчику фіксується результат, який був отриманий після виконання даних робіт.

У шостому стовпчику зазначені проектні строки одержання результату.

У сьомому стовпчику — фактичні строки одержання результату.

У восьмому стовпчику вказуються відхилення, які мали місце в процесі рішення даного завдання.

У дев'ятому стовпчику вказуються причини, що викликали відхилення.

Десятий стовпчик містить пропозиції від виконавця по ліквідації відхилень або в цілому по завданню.

ВИСНОВКИ

Реалізація державної регуляторної політики регіонального розвитку промисловості ґрунтується на програмно-цільовому підході до

прогнозування, результати якого є засобом економічного обґрунтування управлінських рішень щодо вибору стратегії промислового розвитку та інструментарію державного регулювання. Результати прогнозу промислового розвитку промисловості України на 2005—2015 роки свідчать, що досягнення

цільового рівня промислового виробництва можливе лише при використанні широкого спектру регулюючих інструментів на регіональному рівні. Запропонована нами логіко-інформаційна модель як форма реалізації організаційно економічного механізму удосконалює механізм керування підприємствами легкої промисловості як на регіональному, так і на державному рівнях.

Література:

1. Діба М., Комяков О. Економічна політика держави як механізм узгодження суспільних інтересів // Економіст. — 2000. — № 1. — С. 92—95.
2. Дідківська А.І., Головка А.С. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: Знання-Прес, 2002. — С. 149.
3. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. В.М. Геєця. — К.: Ін-т екон. прогноз., Фенікс, 2003. — 1008 с.
4. Лукинов І.І. Інвестиційна політика в стабілізації економічного розвитку // Економіка України. — 1999. — № 10. — С. 4—9.
5. Попович О.С. Місце пріоритетів в реалізації державної науково-технологічної політики України // Наука та наукознавство. — 2001. — № 2. — С. 65—73.
6. Чумаченко М.Г. Інвестиційна політика в Україні: досвід, проблеми, перспективи: Моногр. — Донецьк: ТОВ "Юго-Восток, Лтд", 2003. — 291 с.

Стаття надійшла до редакції 14.01.2009 р.